

GROZDITS KÁROLY H.

„Míg be nem csuk az elalvás”

Beszélgetés Dukay Nagy Ádámmal

Dukay Nagy Ádám költő, író, szerkesztő, s – mint az interjú készítője – újságíró, így nincs könnyű helyzetben sem ő, sem a riporter: szakmabéli beszélget szakmabélivel. De talán pont ez a felállás, ami valóban izgalmassá tehet egy ilyen, térből és időből kikacsintó dialógust. Akinek konkrétabb apropó kell, az remélhetőleg még ez évben ráteheti kezét a Titokbhakta című Dukay-verseskötetre.

– Ismerkedős és egymást kóstolgotó beszélgetésünk kapcsán kiderült számomra, hogy nem lesz könnyű dolgom, nem tudok, nem lehet, és ezért nem fogok megható történeteket, csattanós sztorikat és apró életképeket kicsikarni belőled. Miközben én belekényszerítenélek a visszapillantásba, te észrevehetően másfelé akarsz nézni.

– Sokkal izgalmasabb dolgokról beszélgethetünk. Nem tudok mit kezdeni az életrajzi adatokkal, ezért nem tudok beszélni sem róluk. Nem akarok senkit megbántani, de nekem az életrajzi adat – a klasszikus formájában – érdektelen. Amikor Pilinszky János azt mondja az anyjáról, hogy „Anyá viszont liget volt, haláláig faiskola”, az más, valahogy ez... Nem arról beszél, hogy milyen cekkerrel ment anyja a közértbe, és hogy milyen házak között nevelte fel őt. Erről nagyon kevésszer szólt, úgy emlékszem legalábbis.

– Ha az írás kezdeteiről faggatlak...

– Amikor elkezdtem írni, nagyjából akkortól érzem, hogy vagyok, hogy valahol vagyok. Írni, fogalmazni pedig akkor kezdtem, amikor megtanultam a betűket. Ettől függetlenül szerintem huszonkét éves koromra tudtam csak értékelhető szöveget írni. Addig kivétel nélkül mindegyiknél azt éreztem, hogy ez még mindig nem pontos. Aztán létrejött pár olyan szöveg, ami azóta is evidens maradt, s ez már elég hosszú idő, szóval talán ezek már megmaradnak nekem. A viszonyom az íráshoz, a leírt történetekhez ugyanakkor azóta sem változott. Ez az az eszköz, ami – annak ellenére, hogy nehezen tudom magam költőnek nevezni – ahhoz a túhegynyi ponthoz vezet el olykor, ami az egyetlen helyem a világban. Egy parányi menedékkozmoszról beszélek.

– Engem a szavak íze, illata, csengése, a hangok együttállása lökdösött az irodalom felé...

– Nekem nem a szavak, hanem a történetek voltak a fontosak. Az, hogy közel menjek a történetekhez. Ha egy fáradt gyereknek elkezdesz történetet mesélni, akkor, amíg el nem alszik, addig megfeszítetten figyel, hihetetlen erővel koncentrálni, hogy el ne vesszítse a fonalat. És kezdődhet bárhogy, szólhat a varázslóról, akit nem szabad feldühíteni, mert akkor sűrölókefénévé változtatja a cirmost... és folytatható

a történetet, sőt folytatja az magát már akkor, kanyarog erre-arra, s a gyerek addig figyel, míg be nem csukja az elalvás. Ilyenformán engem nem a szavak, hanem a történetek „húztak”. A történetek elmélyítése során – s ez lehet négy tercina is – olyan tájakba láttam bele magamban, amelyek teljesen megleptek, néha megijesztettek. Olyan ez, mint amikor a gyerek még úgy hiszi, hogy a város határa, az a világ vége. Aztán azt később látja, hogy a „határ” után újabb és újabb tájak vannak, s amit határnak hitt/látott, az egyáltalán nem az. Nekem azért öröm megtalálni a történeteket, mert olyan vagyok, mint egy fáradt gyerek, bennem most is novella játszódik. Ahogyan például a hátad mögött, ahová te ritkán nézel, ahogyan én is az enyém mögé, él, tűnődik, tombol, bókol, dülögél a borozó, az lenyűgöző. Nem lehet, én nem tudok betelni a történetekkel... S a történetes nélküli történetekkel sem. Mert azok is csak látszólag történetes nélküliek. Értelemszerűen mindig az dönt a történet mibenlétéről – és ez engem, fáradt gyereket nagyon foglalkoztat –, hogy milyen közel vagy a tér és az idő azon találkozásához, ahol történetet keresel. Ennek határai az egyénnek adatott mozgástér térben és időben. Ha a túlsó sarokról nézed a kocsmá életét, akkor azt látod, hogy emberek bejönnek, tűnődnek, bókolnak, satöbbi, aztán kísértálnak innen. Taxit hívnak, s míg megérkezik, elszívnak egy cigarettát. Aki közelebb jön, át az úttesten, az már láthat gesztusokat, elcsíphet szavakat, egészen más fokon szemlélője ugyanannak. Pedig csak annyi történet, hogy átjött, egészen pontosan egy másik térbe, s akaratlanul egy másik időbe – ami persze illúzió, úgy értem, az idő – lépdelt. Aztán, ha ideül közénk, akkor az megint egy új nézőpont. Részesévé válik a mi most forgó történetünknek.

– Ezzel a történetes világlátással te verseket írsz, miközben mások a szavak ízén rágódva próbálnak prózázni? Nem ellentmondásos ez?

– Írok prózát is, keveset, igaz... Pontosán tudjuk, kimondani is kínos, mert nagyon lapos igazság: az olvasó a saját történetét fedezi fel. Erre alkalmas tizenkét verssor is. Ha képesek volnánk valóban kívülről látni, például most magunkat, ahogyan itt ülünk, még akkor is teljesen más volna a te, és más az én arról, mondjuk úgy, másokkal megosztható történetem.

– Többször nyilatkoztál már arról, hogy Pilinszky fontos, elengedhetetlen. Kik vannak még az általad cipelt szellemi poggyászban?

– Aki olvas, annak előbb-utóbb lesznek szentjei az irodalomban. Tandori Dezső írta Szép Ernőről, hogy mindig vele van. Én pont így vagyok Pilinszkyvel: mindig, mindenhová jön velem, és mindig közel van. És nagyon közel van Bódi Tóth Elemér. Ő volt az első igazi költő, akit láttam, Salgótarján utcáin, kamaszként, először csak messziről, mert akkor már majdnem minden könyvét elolvashattam szerintem, tehát tudtam, ki ő... Aztán amikor dolgozni kezdtem a megyei napilapnak, akkor volt sok, számomra nagyon emlékezetes beszélgetésünk. Bent a szerkesztőségben. Akkoriban még szinte minden szerkesztőségben lehetett cigarettázni. Kávét ittunk, cigarettáztunk, s én hallgattam zömmel nagyokat, s ha esetleg elgondolkodott valamin, igyekeztem valami nem túl béna kérdéssel inspirálni vagy motiválni őt... Ugyanígy volt Pál Józseffel; ő meg az író-szerkesztő, akit ugye szintén láttam, hogy ott megy az utcán...

– Ők az élő irodalom csöndesebb szereplői.

– Éppen ezért fontos, hogy őket említsen elsőként. Kitűnő írók. Meghatározó volt – bár megint más szempontból – Joyce, Semprun, Füst Milán... Azért nehéz

ügy, mert szándékom ellenére toplistát kérsz tőlem, de nagyon kérlek, ne vedd annak! Majdnem attól félek, hogy az említés sorrendje is meghatározó, de nem így van! Magamban bolyongok, miközben a választ keresem, ez éppen csak annyi, hogy ki jön szembe elsőként. Beney Zsuzsa költészete szintén különös módon fontos, ahogy Keszthelyi Rezső, és Tandori Dezső, Györe Balázs, Szijj Ferenc, Babiczky Tibor... ez a legrosszabb, ez a névsorolvasás... Holnap temetik Málik Rolandot, akivel sok évet töltöttünk egy asztalnál. Neki is szentje volt Pilinszky, rendszeresen olvastunk fel, vagy mondtuk fejből egymásnak sorait vagy teljes verseket, sokat beszéltünk róla, és emellett az asztal alatt hemperegve röhögtünk a legidiótább, csak abban a szűk körben értelmezhető vicceinken... Nyilas Attila, k.kabai lóránt, Egressy Zoltán, Gyukics Gábor, Kárai Csaba... velük például nagyon fontos, hogy... nehéz a nevek említése.

- Málik Roland. Egy ilyen friss halál után mi következik. Átkozódás? Értelemkeresés? Gyász/depresszió?

- Nem gondolom, hogy ne lennének eztán is mindig együtt.

- Csendeskedés? Számvetés?

- A világ tényleg család. Te nem látod át, mert gyerek vagy, mint én meg mindenki. Isten lát át ekkora famíliát. Arra jutottam, hogy Roland annyira jó volt, hogy befejezte ezt az osztályt. Mégis sírok, meg sírtam eleget. Ha megnézed a könyvét, akkor láthatod, hogy mindent tudott.

- Kerek, egész?

- Vele is sokat beszéltünk arról, hogy van-e olyan, hogy egy életmű „torzóban marad”. Én hajlok rá, hogy ilyen nincs. Szerinted?

- Van jól bevált kitérő válasznak: a torzó lehet kerek egész. Mi lett volna, ha Radnóti túléli önmagát? Nem lenne szárnalmas egy hetvenéves Janis Joplin, egy öreg Jim Morrison...? A párhuzamos, továbbfutó sorsok azt sugallják, hogy nekünk, mint befogadóknak szerencsénk van. Nem volt idő devalválódni...

- Biztos te is találkozol olyan antológiákkal, amit jó értelemben vett amatőrök a saját pénzükből hoznak létre. Az ezekben szereplő szövegeket nem géniuszok tolják a világba, de, ha közülük bárki elmegy, az is kerek egészet hagy hátra.

- Szinte minden mondatodból kikacsint egy isten (az Isten?), ne kerülgessük. A te Istednek mi a legfontosabb tulajdonsága?

- Az, amit a neve jelent. Krisna azt jelenti: mindenkit vonzó.

- Megvan az életedben a felismerés pontja?

- 17 évesen, amikor először találkoztam bhaktákkal, annyira mélyen megérintett, hogy nem is volt számomra kérdés, a most, 19 évvel később föltett kérdésed, igen, ez a fölismerés pontja. George Harrison még találkozott Sríla Prabhupáda-dal, aki a nyugati világba elhozta a vaisnavizmus tanait. Nagyon közeli kapcsolatba került a Krisna-tudatúakkal, és Krisna-tudatú is lett. Szándékában állt felvenni a rendet, a fehér dhótit, amit a házások viselnek, vagy akár a sáfrányszínűt, amit azok, akik lemondtak a családi életről. Erre azt a választ kapta, hogy maradjon inkább civil ruhában, és így terjessze a Krisna-tudatot. Ezért a bhakták elkezdték úgy nevezni: titkos bhakta... gyakorlatilag a „titkos ügynök” kifejezés párhuzamaként. Ezt a fogalmat éreztem én kiterjeszhetőnek, és innen jön az új kötet címe: *Titokbhakta*.

- Mit jelent a megélt vallás, a titkos bhaktaság a hétköznapiakra nézvést?

- Megint Pilinszky jut az eszembe. Mielőtt Németországba utazott katonaként, vásárolt egy csomó könyvet egy antikváriumban. Romain Rolland-t, Karinyht...

Aztán, mivel abban a helyzetben mind elveszítette az érvényességét, sorra kidobálta a könyveket az ablakon. Egy maradt vele, a *Biblia*, akár egy kutya, úgy. A hit valahogy így... Tudod, hogy Istené vagy és Isten a tiéd. Nem felejtetted... Az emberben ugyanakkor tombol, izzik a büntudat, de ha elkapható, ha fölvehető a megfelelő szál, akkor ez talán kezelhető úgy, mint a fejlődés egy-egy szakasza.

- *Ha Pilinszky, és ez a földrajzi helyzet adott, akkor miért nem a Biblia?*

- Nézd, nálam két könyv van mindig „nagyon elől”, mindig kéznél, a *Bhagavad-gíta* és a *Biblia*. Ezek nem kódexek, hanem használati tárgyak. Olyan könyvek, amelyeket mindennap forgatok.

- *...hogya „forgathassanak” minket.*

- Ezek valóban katartikus művek, a szónak az eredeti értelmében, vagyis megtisztuláshoz vezethetnek. Mert a szó orvosi jelentése a testnedvek, nyilván a károsak, lecsapolása. Az én kezemben többet forog a *Bhagavad-gíta*, de nem szorítja ki a Bibliát. Ez a két könyv állandó, és sok-sok egyéb érkezik hozzám vagy utazik át rajtam. Nekünk kamaszként volt affinitásunk olvasni, megfért az éjszakázás, az ivászat az olvasással, sőt együtt járt azzal már a főiskolás, egyetemista évek előtt is, tehát középiskolásként. Ha rock koncertre lógtunk vonattal, akkor is volt nálunk könyv. Rejtőtől Proustig, Kosztolányitól Kassáig... De nem csak az egyetemisták, meg az értelmiségiek voltak így ezzel akkor. Közhely: mi paplan alatt olvastunk kislámpával. Általános iskolásként az volt a buli, hogy ki meddig olvasott villanyoltás után... Nem? Nem voltunk annyira nyakon öntve ezzel a földet fölzabáló technikával.

- *Nem vagy elájulva a XXI. század technikai vívmányaitól. Kézzel írsz, vagy nincs jelentősége?*

- A fejlődés, amit kizárólag az anyag szintjén képzelnek el, darab idő elteltével nem fokozható, mindenképpen omlás követi. Általában lépcsőzetes. Az állandó fejlődés nem egyensúly. De nem ezért írok kézzel. Otthon: néha asztalnál, de leggyakrabban fölhúzott lábakkal az ölembe fektetett mappába; sörözőben, borozóban, kávézóban, ahol nagyon sok időt töltök: asztal sarkán, pult szélén. Elbújtom a kezem alá a papírt, ceruzával írok... Sokszor a pincérektől kérek keskeny slejfnitömböt, azt nagyon könnyű bújtatni... Ceruzával, 2B-s puha ceruzával írok. Azzal szeretek. Épp a puhasága miatt. Közben persze faragni kell. Nincs ebben semmi pátosz. Egyszerűen így alakult. Persze, mivel amikor írni kezdtem, messze nem terjedt el a számítógép úgy, mint ma, úgyhogy írógépem is van. Egy Brother de Luxe 220-as. Édesanyám kapta a papájától az írógépet, aztán most nálam van. Manapság is dolgozom vele. Például, ha egy vers kéziratában odáig jutok ceruzával, hogy úgy látom, tisztázni kell, vagy valakivel szeretnék róla beszélni, akkor azt a táskairógépet veszem az ölembe. Ügyelek arra, hogy mindig legyen benne szalag, s ha baja esik, akkor megvan a megfelelő írógépszerelő, aki helyrefofozza. Gyönyörűen lehet vele borítékot is címezni. Nem gyógyítható szexepilje, hogy az Á betű kicsit lóg. Ebből persze az következik, hogy az utónevemben mindig kancsalít az első és a harmadik betű. Nagy á, kis á... A számítógépet, noha használom, nem tudom komolyan venni: lebeg előttem egy szöveg, amit le lehet kapcsolni. Ha lekapcsolom a gépet, akkor lekapcsolom a szöveget? Olyan, mint a zsiráf...

- *„Ilyen állat pedig nincs”?*

- Nem, ez egy másik vicc: „Szép, szép, de otthonra nem kellene”. Annyira ko-

molytalan. Ha írógéppel dolgozol, meg kell tanulnod, nincs mese, fogalmazni. Mert még egy két-háromflekkes cikket sincs az embernek kedve háromszor legépelni azért, mert nem látta át azt a rövid anyagot sem. A számítógéppel a kor egyik emb-lémája lett a Backspace-billentyű. Mindent lehet nyom nélkül, azonnal törölni...

- ...mert szétcsúszik, összekeveredik minden.

- Ha hagyjuk, az évek is egybecsúsznak. Nekünk kell megtagolni őket. Ez a könyv, a *Titokbhakta* most valami ilyesmi lehet. Amikor megjelent az előző kötetem, akkor teljesen üresen álltam, értsd ezt úgy, hogy nem volt egyetlen új szövegem sem. Na, akkor tudatosult is bennem - s ezért ennyire kevés, negyven-ötven cím szerepel ebben a könyvben -, hogy nekem valószínűleg kevés szöveget kell megfo-galmaznom.

- *Te fogalmazod, vagy benned fogalmazódik?*

- Rajtam keresztül, de mindig van egy csírasor. Mint a fraktálnál. Van egy kép-let, amibe mindig vissza kell helyettesíteni a kapott eredményt, és így létrejön egy végtelen sor. Ahogy a fraktálnál is van egy csíráképlet, onnantól kezdve a végtelen felé haladhatsz... lefelé és felfelé is. Minden irányba. Nincs határ. Ezzel együtt éreztem, hogy nagyon kevés az, amihez hozzányúlhatok. Ezek a szövegek ugyan-akkor élték az életüket, elhangzottak rádióban, megjelentek lapokban, folyóiratok-ban, ami jó... de az sem lett volna katasztrófa, ha egy noteszbe csak magamnak írom őket. Mindenki maga miatt ír, még ha természetesen érdeklis is, hogy elolvas-sák-e. Nem tudom elképzelni - vagy nem akarom -, hogy valaki külső érdek, nyo-más miatt ír.

- *Nincs is olyan, ugggggyan!*

- Sok dolgot természetellenesnek érzünk... Értem, mire gondolsz, milyen írás-sokra, amik lehetnek „amúgy” jók, ha történetesen én mégis azt érzem, hogy ez rutin, ez hordalék... Akkor is inkább szövegszünet; az egyébként is nagyon fontos, annak a csöndje.

- *Belül írod, vagy kívül?*

- Amikor ezeket a szabálytalan tercinákat írtam, akkor folyamatosan működtem, elvégeztem, amit el kell, de lekapcsoltam minden egyéb belső mozgást. Azért köt-nek le, mert megtaláltam őket. Megtaláltak engem. A többi versemről esetleg tudok valamit mesélni, de a tercinák burokból vannak. Egész másként keletkeztek.

- *Elengeded a szövegeidet?*

- Igen. Örültem a találkozásnak, de mehet minden tovább. A tercinák ugyanak-kor most is bennem vannak, úgy tudok róluk beszélni, ahogyan vannak: „Mollban játszott az évszak, / akár egy utcára / került bárzenész. // De a kerthelyiségben / még dzsessz bujkált, / és társaságok, nevetés. // Becsípett lányok / csevegtek meg jól öltözött, / ifjú uracskák. // Szívük úgy hitte még / akkor, »máma már / nem hasad tovább«”.

- *Ez nem megtanult, hanem tudott, ugye?*

- Ez lett a viszonyom velük. Együtt vagyunk. Így. Mindig.

- *Van olyan szöveged, amire rá tudsz csodálkozni?*

- Rácsodálkozni nem tudok, annak tudok örülni, hogy nem szalasztottam el. Olyan, mint egy emberi viszony, amikor visszanézel egy korábbi kapcsolatra, mondjuk egy volt kedvesedre, akit tényleg szerettél, aki tényleg szeretett, s utólag is azt mondod: milyen jó, hogy akkor el- vagy kimondtam neki. A jelen nyugalmá-hoz kell, hogy akkor elmondta.

- Túl a költőtársakon, akik olvassák egymást, mit lehet tudni az Olvasókról? Ha megjelenik a köteted (hány példány?) akkor kihez jut el, miként hat vissza?

- Kilenc éve jelent meg legutóbb kötetem, s az utóbbi években kevesebb könyvet is szerkesztettem, mint korábban, tehát nincs friss, egészen pontos képem a helyzetről. Annál is inkább, mert most ugye komoly tektonikus mozgások kezdődtek el a kultúrafinanszírozás terén is. A könyv ugyanakkor kétfelől közelíthető meg. Egyfelől ünnep, másfelől viszont nem az, hiszen az alacsony példányszám miatt kevesekhez jut el. Sokkal kevesebbhez, mint amikor megjelenik egy vers egy folyóiratban, még inkább, ha heti- vagy napilapban. A *Titokbuktából* sok szöveg a *Népszabadságban* jelent meg. Ez néhány éve akár 200 ezer példányt is jelentett. Ma kisebb a lap példányszáma, és egy ideje verset sem közölnek... Visszatérve: már akkor is jó volt a viszonyom ezzel a könyvvel, amikor még nem tudtam, hogy miként fog tárgyasulni, tárgyasul-e egyáltalán. De ezt most sem tudhatom biztosan. Amikor elkészültem, akkor elengedtem az egészet. Megírtam, megjelent, elhangzott, mindenünket megoldottuk egymással. Amit ezek után kellene tennem, az olyan, mint amikor hivatalos papírokat tolnak elém. Nyűg, ha lehet, esdeklő arccal továbbtömlöm.

- Szóval, nem vagy az önmenedzselés bajnoka.

- Az önmenedzselés akkor érdekes, ha a lelki békédet akarod menedzselni. Akinek ahhoz könyv kell, az foglalkozzon azzal. Nekem az pont nem, vagy hát sokkal sokkal kevésbé fontos.

- Lelki béke?

- A lehető legkisebb ívelésű szinuszgörbén szeretnék mozogni. A *Hosszú eltáv* megjelenése után néhány hónappal életem legnehezebb, legfájdalmasabb időszaka kezdődött.

- A kötetben különböző valóságok vannak, más-más történetek.

- Arra akarok tudatos lenni, ami után ez a könyv kutat, elfogadva a jelenlegi helyzetem, de azt is, hogy a lélek és a hamis ego – azaz a személyiség – nem azonos. Én más vagyok, állandó. Ahogyan te is, mindannyian. Ezt fontos tudatosítani magamban. Ugyanaz néz rá a saját kezemre, mint aki hároméves korában, koromban. Ebben nincs változás. A személyiség sokkal gyorsabban, hevesebben igazodik a helyzetekhez, a lélek, mely a test feladása után is megmarad, más utat jár. Visszatérve a különböző valóságokra: én ezek között igyekszem átjárókat nyitni, illetve föllelni, s amíg megvan egy-egy ilyen kapum, addig nyugodt vagyok. Természetesen mindez nem veszélytelen. Az állapotomra sem. Kezelnem kell az átjárókat. Folyamatos balanszírozást igényel, hogy ne záródjon be, mert az fullasztó, de ne is hasadjon szét, mert az megijesztő.

- Mit jelent mindez a kötetre, mint szerkezeti egységre pillantva? Mi adja a versek egymásutániségét?

- Te is egy szerkesztetlen verziót ismersz, magam csak azt tudom, hogy mi körül gravitálnak a szövegek. Az egymásutániségről, a kihagyásokról s a többiről a szerkesztő dönt. Én arról leveszem a kezem. A kötet szerkesztését Nyilas Attila vállalta – ő gondozta az előző gyűjteményt is.

- Ez azért nagyfokú bizalmat feltételez.

- A kötet egy külön építmény, vannak, akik jó építményeket tudnak létrehozni, de nekem – a saját verseimből – nincs ehhez affinitásom sem. Másnak meg tudom szerkeszteni, tavaly is összeraktam egy-két kötetet... Másét szívesen felépítem. De

ez más. Attila látja szinte minden szövegemet először, tehát nem is volt kérdés, hogy hozzá fordulok.

- *Tehát, ebben az esetben, a befogható legnagyobb gondolati egység számodra a vers.*

- Valószínűleg a próza-, esszé- vagy interjúkötetemet meg tudnám szerkeszteni, de a saját verseskötetemet esetében szeretem, ha szerkesztő rakja össze.

- *Ennek ismeretében viszont adja magát a kérdés: hoz számodra valamilyen újdonságot, felismerést a versek sorrendje?*

- Biztosan. Még nem tudhatom, hogy mit, de ha akkor látom majd a kötetet, akkor az egészen más lesz.

- *Van ilyen tapasztalatod?*

- Van. Az előző kötetem is mást rajzolt ki. Ennek önmagában nincs előjele, de mindenképpen izgalmas így, másként látni. Persze, erről kilenc év távolából nehéz beszélni. Minden megváltozott azóta.

- *De nyilván vannak terveid...*

- Igen. De nem volt egyszerű, hát merem azt mondani, azok után egyáltalán maradni. Az, hogy – Albert Camus-val – nem vállaltam a végsőig vitt elfogadást, vagyis az öngyilkosságot. Szóval, hogy nem vállaltam be. Nem gyakori, hogy erre gondolok, de talán még valamit szeretnék itt.

- *Én ebben élek majdnem két éve...*

- Amikor 2001 decemberében Dublinba utaztam az akkori szerelmemmel, akkor azért volt olcsó a repülőjegy, mert szeptember 11. után voltunk, és kizárólag olyanok ültek a gépen, akiknek nagyon senkijük nincs. Egyedülálló, baráti társaságok voltak ott, még az olyan párokból is keveset láttam, mint amilyenek mi voltunk. Akkor minden utason az látszott, hogy ha felrobban a gép, akkor „hát, ennyi volt”. Ez nem flegmatikus hozzáállás – az élet jövés-menés. Az ember valóban nem tökéletes sziget. A víz felszíne alatt, láthatatlanul, minden szárazfölddarabka egy. Ahogy a *Védák*ban áll: Isten akár a Nap, s a lélek, mint a napsugár. Viseli a színét, a melegét egy egész csillagnak – a kettő között mennyiségi különbség van. Ha a viszony ilyen, akkor elveszik a történések előjele, s nem rendít meg sem a jó hír, sem a rossz.

- *Ezt érteni vélem, csak másként élem. Azt hiszem, a kilengés inspirálja az alkotó embert.*

- Messze vagyok attól az állandóságtól, ami a bhaktákban elragadó. Magam is kibillenek. Én épp az állandó skizoid állapottól szenvedek, kellő felkészültség nélkül boncolom az énvalót és az ego-t. Ez hatalmas hullámokat kelt. De a hullámok egyre jobban megviselnek, éppen az elmúlt évek miatt. S ha lehet, akkor szeretném átaludni legalább néhány éjszakámat. Szeretném, ha úgy csukna be az elalvás, ahogyan a fáradt gyerekeket. Mert az egyetlen hely és idő, ahol nem találok történetet az a magány éjjeli hidege.